مسئوولیت متن و شکل بدوش نویسندهٔ مضمون میباشد، عقیدهٔ نویسنده لزوماً نظر افغان جرمن آنلاین نمی باشد

ليکوال: ډاکټر سيد شيراقا حرکت
رالېږونکی: سید اباسین حرکت
۲۰۲۴/۱۰/۱۵

جرګه ـ مشورتي؟ که حُکمي؟

دا مطلب ما شل کاله پخوا د جناب کرزي صاحب د پېښتني تش په نامه لوئی جرګي ،چي البته له دود څخه یي، بی خبره وو ، او که هغه با خبره وي ، زه به بی خبره ا وسم ، قضاوت په محترمو لوستونکو پورې اړه لري.
لوستل يي له ۳ دقيقو زيات وخت نه نیسي ،لطفاً يي ولولی!
د جلالتمأب ډاکټر صاحب محمد اشرف غني ،د افغانستان د اسلامي جمهو ريت ، جمهور رئس د توجه وړ . په درناوي .
ډاکټر حرکت

د فارسي ژبې یومتل دي چې: «احتیاج مادر ایجاد است »، نو دجرګې دود او دستو ر هم مونږ افغانانوته له بښې ورځې نه دي راپاتي .که د يوي خوا افغانستان ،چي د شمال او جنوب ، شرق او غرب تر منځ یواځینې د تلوراتلو مناسب څلور لار او معبر اود هر سیاح ، نوښتګر څېرن ، عابد ،صوفي ،راهب ،بنجاره او تجار د تلو راتلولار او تمځای وو او هره نغده او نسیا سودا همدلته کیدله ،هره عقیده او مفکوره په دې خاوره کې خمیره او پخلي ته رسیدلي او دهرچا لپاره په قابل هضم مړی بدله شوي ، له هري ورځې نه بلې ته مولانا ، ابن سینا ،البیروني ،سید جمال الدین ،فارابي ،رازي ،بیهقي او ډیر نور زیږیدلي او په نړیواله کچه د سترو خدمتونو او شهرت جوګه شویدي ، د بلې خوا د هر یرغلګر لار هم له افغانستان څخه تیریدله او نن هم لا د نړیوال جنګ جنګي تیاتر پاتې او یواځې افغانان د مقاومت او اصطکاک د غوټې په حیث پکي سولیږي اود سونګ د موادو په څیرپکي سوځي . د پیړیو په اوږدو کي افغانانو نه دي کړي شوي پخپل ملک کي با ثباته مرکزي حکومت او متناسباً خپل اداري ، حقوقي او قانوني ارګانونه ، اداري ، موسسات او انستیتوتونه ولري او و يی ساتي ، او وضعه لکه نن چې څه ډول دوام لري ، دتاریخ په اوږدو کی هم همداسې وه . بیګانه پرستانو همیشه خاینانه معاملې او مزې چړچې کولې او ددغه نا بکاره وضعي ددوام په خاطريی په هیواد کي فاسد او نابکاره نظام ساته اونه يی غوښتل په ملک کي مرکزي نوي حکومت ،اداره ، قانون ا ونظم برقراره شي . وطنپرستان مجبور وو دحکومت سره موازي اولسي خودګردانه ټولنيز نظام ، اداري ، قوانین ، دفاعي تشکیلاتي سیستمونه جوړاو د وطن او اولس دېت او عزت دساتلو په خاطر توره په لاس د کورني او بهرني دښمنانو په مقابل کي وجنګیږي . په دي ډول د افغانستان په ګوټ ګوټ کي مستقل خود ګردانه ټولنیز نظامونه ، اداري ،قوانین ، دود ،دستور ، محلي قومي او سراسري ملي جرګې او په کل کي خود ګردانه ملې افغاني دموکراتیک نظام او اړونده محلي مردمې (خلکو)، قومي او ملي سراسري ټولنیز دموکراتیک اولسي مناسبات ټینګ او دهډ هډاو مټ په مټ دملي وحدت په قوت د واحدشعار « یو دټولو اوټول د یوه په لاټر » د واحد وطن او اولس دشر یکو ګټو د ساتنې ضامن وګرځید ل .

هو! جرګه زمونږ ددغسي یو ډول مجبوري خودګردانه ټولنيز نظام دموکراتیک اصل او د عادلانه مناسباتو خورا لوړ انساني اخلاقي مقام ګڼل کیږي او په افغاني ټولنه کي د تقدس حیثیت لري ، تصمیم یی تصمیم دي او پریکړه یی حُکمې پریکړه ده ، عملي کول یی حتمي او هیڅ یوخاین د هغې په مقابل کې د پورته کتلو جرأت هم نه لري . دا اولسي تصمیم دي ،اولسي عزم دي ،اولسي تعهد دي او هغه اخري اولسي پریکړه ده چي د مرګ او ژوند په پوله ، هغه وخت چې چاره هډ ته رسیدلي او هډ پریکوي او داولس دبود و نبود تصمیم او سر نوشت ټاکل کیږي . دلته مشورو او مشورتي جرګوته نه مکان وجود لري او نه زمان ، دلته ټول فرصتونه صفر ته تقرب کوي او هرڅوک د سترګي درپ فرصت لټوي ، دلته مدعي او مدعي علیه لکه غازي وزیر محمد اکبرخان او مکناټن د سترګو په کسو

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنيزې بنې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له راليږلو مخکي په خير و لولئ

کې یو بل ته ګوري اود سترګي په رپ کي دحملي او دفاع فرصت لټوي ،هرچا چي دغه فرصت له لاسه ورکړي وو او هر چاچې ګټلي وو .

مشورتي جرګي د پښتو او افغانیت په قاموس کي وجود نه لري ،مشوره چې دخدای په کلام کې یی هدایت شوي او جرګه چې دناشوني منازعې د مخنیوي په وخت کې جوړیږي د موضوع او ماهیت په لحاظ یو تر بله هیڅ ورته والي نه لري او نه باید سره مغالطه شي . دا هغه تحریفي مفاهیم دي چي ځیني کسان یی د تنفس دفرصت د تر لاسه کولو په خاطر استعمالوي او یاد بې مورده تعلل له مخې نه غواړي د موضوع د قاطع حل داقدام پر ځای موقع له لاسه ورکړي او قضیه په جړه مشوړه بدله شي . جرګه یواځیني هغه اخري امکانات دي چې د ټولو نورو هڅو او هلو ځلو په پای کي د دوه متخاصمو ډلو تر منځ د جرګې دمسؤلینو ددواړو خواوو په ټولو صلاحیتونو سره دایریږي ،پریکړه کیږي او عملي کیږي او یا د نهایی جنګ لپاره هر څوک خپل سنګر ته خیژی . افغاني جرګه ماران ،کله چې مقابل لور ي دجرګي له پریکړو څخه سر غړونه کوي خپل ملاتړې اولس سنګر ته رابولي ، دیوي مړی ډوډۍ او توت او تلخان سره کفن هم له ملا تړي د سنګر سره یوځای خپل قبر هم کنې او دمرګ او ژوند فیصله یی په همدغه ځای کې کیږي . جرګه نه دمشورو ځای دي ، نه په کې دغه ډول فرصتونو ته وخت پیداکیدلي شي او نه کومې رغنده مثبتې پایلې لرلي شي . کورني او بهرني دښمنان چې غواړي په دغه نا پیژندل شوو نومونو افغاني اصیل ارزشونه بې ارزشه او له منځه یوسي او یا لا اقل دتنفس فرصت پیداکړي ،باید وپوهیږي چې ټول افغاني ارزشونه د سیاسي او بیولوژیکي میراث په حیث ،په غوږ کي له لومړي اذان او دمور د پیو سره لکه دروح د هر اصیل افغان په وینه کې چلیږي او تر څو چې یی روح او د ویني یوڅاڅکي په تن کې وي ، ددغه ارزشونو هیرول به هم نا ممکن وي .

پدي توګه په افغاني کلتوري ،عقیدوي اوحماسي لاسته راوړنوباندي دجنګونواود هغوی د بدو عواقبو یعني ځانځانی‌او پراګندګی سیوري پروت وو . او لس ددي فرصت نه درلود چې په ملک کې منظم اداري ، قانوني ، حقوقي ، تعلیمي ،حکومتي او دولتي تشکیلات ، ارګانونه ، اداري ، انستیتوتونه ، موٴسسات تشکیل کړي او هر څه لکه چې د مجاهدینو او طالبان په نظام کي په صحرایی او تصادفي بڼه او یا لکه نن چي د لسګونو خپلو او پردیو پخپل سر ادارو او حکومتونو په موجودیت کي چي هرڅه د قانون ، اداري او کنترول په خلاکې سرته رسیږ ي ، هغه وخت هم سرته رسیدل . خو هغه وخت نه دومره چټک علمي ـ تخنیکي او اقتصادي بدلونونه ،نه ګلوبالیزم او سوپر ګلو بالیزم اونه دهغي په کچه انساني اُتالتاریستي نامحدود حرص او آز وو . افغاني ټولني یو څه فرصت درلود چې د پیړیو په اوږدو کي،په ټول مملکت کې موضیعي خود ګردانه ټولنیزې اداري ، قوانین ،اصول او نظم برقراره کړي . څرنګه چې دغه ټولني او نظامونه د دایمي جنګونو په شرایطو کې چې یو د بل له حاله نه شول خبریدلي ،تشکیلیدل ،نو ځکه یې محلي خصوصیات درلودل او تر نن ورځې پورې یی هم نه دتعمیم فرصت پیداکړي او نه یو تر بله سره ورته والي لري او همدغه ۱۰۰۱ رنګی ته د افغاني ټولنې د خود ګردانه ټولنیز نظام ،کلتور ،ازادۍ ،دموکراسی‌اود ټولنیز ژوندهر اړخیزه غنا ویل کیږي .

دا به سمه نه وي که ووایو چي افغانستان د ځمکې په سر یواځیني هیواد او افغان ملت یواځیني اولس دي چې د هر ډول خپلمنځي او له پردیوسره د ډیرو وړو تضادونو او مخالفتونو څخه نیولې تر عظیمو نړیوالو قراردادونو ،مخالفتونو او تضادونو لپاره دغه ډول بډایه سوچه اولسي ټولنیز قوانین ،ارګانونه ،اداري ،مناسبات ، تړې او اصول لري ، چې ملي اولسي لویه جرګه د هغې خورا لوړ مقام ګڼل کیږي . دغه قومي او ملي جرګې چې په حقیقت کي پردي جنګونو او دهغوی ناوړه پایلوجبراً په مونږ تحمیل کړي وې، د تاریخ په اوږدو کې د خودګردانه ټولنیز دموکراتیک نظام په سوچه خورا لوړ باصلا حیته منتخب حُکمي ارزش او مقام یعنې «لویه جرګه » اواړونده لازمي ـ کافي افغاني اولسی قانون ،دود ، دستوراو اصولو باندي بدل شویدي . دغه لوی ارزشونه چې د افغاني ټولنې د فرد فرد ، قوم او لوی اولس په تار وپود(بوده او تنسته) کې اخښل شوي او په وینه کې یی جریان لري ، د مغرضو قوتونو د پیړیو پیړیوناولو هڅو سره سره چې د افغانې اصیلو انساني ارزشونو د بې ارزشه کولوپه خاطر یی کړې تر ننه بې نتیجي پاتې دي . ټولو وطنپرسته افغانانو ته پکار دي د غه انساني ضروري ارزشونه دهر پاک او با ضمیره اصیل افغان له ذهن او وجدان څخه په اقتباس د یوه مقدس او لوی سراسري بشري ارزش او جمعي قانون په حیث فورمولبندي او دټولو افغانانوتر جمعي شعور او اګاهی یی ورسوي، تر څو په نړۍ کې د نورو اولسونو لپاره هم منلي او لازمي ضروري مثال او سرمشق وګرځي .

جرګې ، لکه چې دمخه ورته اشاره وشوه دډیرو کوچنیو مسایلو ، دمثال په ډول دپلار او زوې او دوه ورونو تر منځ د شخړو څخه نیولی د مختلفو کورنیو ،قبیلو ، قومونو ، اولسونو او مختلفو هیوادونو تر منځ په ځمکني ،سرحدي اوسیاسې مسایلو او مخالفتونو باندې وړې او لوي جرګې جوړیدلي شي . جرګې که لویی دي او که وړې یواځې حُکمي بڼه لري او جرګه مار هم یواځې هغه څوک ټاکل کیږي چې په صداقت ،پاکۍ ، انصاف ، پوهي او دې ډول نورو اوصافو متصف او ذاتاً حُکمي او با صلاحیته کسان او په خپل اولس کي دکافي اعتبار ،تقوا او نفوذ خاوندان اوسې . یوه مسًله او قضیه هغه وخت جرګې ته راجع کیږي ، کله چې د نورو ټولو لارو چارو له مخې یی حل ناشونی ګڼل شوی وي . جرګه له هرڅه دمخه له دواړو مقابلو لورو څخه د پریکړې ټول صلاحیت او واک ترلاسه کوي او سره ددې چې په اکثره مسایلو کې دود ، دستور ،تړې او حدود معلوم دي ، بیاهم د جرګې غړي دبې پرې جرګې

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکاری ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

دداېريدو لوړه کوي او دجرګي د پرېکړو څخه د سر غړوني تاوان او جريمه , چي معمولاً نغدي پيسي ، دکور سيزل ، دقوم ، اولس او کلي کور څخه شړل ، يا د قتل او په ځيني نورو مسايلو کي د د ښمنۍ د له منځه وړلو په خاطر د ښځو ورکول او ديته ورته ډير نور شرطونه ټاکل کيږي . په بدو کي البته د ښځو ورکول او په اصطلاح خپلوي کول خصوصاً په پښتني دود او دستور کي هيڅکله ښې پايلي نه دي درلودلي او دښځو په حقه حقوقو بريد تيرى ګڼل کيږي .

جرګي که وړې دي او که لويی يواځې پرېکړنده مقام او حيثيت لري،يواځې د مدعي او مدعي عليه متقابلو متخاصمو اړخونو تر منځ د هغوی په غوښتنه او موافقه او حتا د هغوی داستازو او نماينده جرګه مارو په ګډون د با صلاحيته ارګان او مقام په په حيث را غوښتل کيږي او پريکړه يی بی قيد وشرطه عملي کيږي .هغه څوک چې دجرګي له پريکړي څخه سر غړوونه کوي په ټاکلي جزا او جريمه محکوم او سمدستي عملي کيږي .د جرګي دغه دومره لوړ مقامي حُکمي صلاحيت که ديوې خوا دجرګي دغړو په شخصي اعتبار ، عدل ، انصاف ، رښتينولی اونفوذاو شهرت پورى اړه لري،د هغي څخه څو برابره زيات د هغه اولسي خودګردانه قوانينو ، اصولو،دود ،دستور او ترو پوري اړه لري ،کوم چي افغانان يی د اولسي بي عيبه و غشه قانون په حيث مني او د سمدستي با انصافه پريکړې طمع تري لري .

پدي توګه هره جرګه يواځي با صلاحيته پريکړنده حُکمي ارګان او مقام ګڼل کيږي اوپرته له دې جرګي ته هر بل شکلي او ماهيوي نوم او حيثيت قايليدل ،لکه چي د١٣٨٩ هجري شمسي کال د جوزا دمياشتي په دولسمه تش په نامه جرګي ته مشورتي نوم ورکړشو او تر اوسه پورى د جمعي رسنيوله لاري په يوه ساعت کي په زرګونو ساعتونه همغه يوه موضوع په مختلفو ژبوغږول کيږي او په ميلونونو پاڼي پرې توريږي،د جرګي د اصلي مفهوم د بدعته او تحريف پرته بله کومه معنا او مفهوم نلري . نن په افغاني تولنه کي تول حقايق د لمر په څير ځرګند دي او ضرورت نه شته د افغانانو کورني او بهرني دښمنان خپل تور مخونه لا پسي تور کړي . په داسي شرايطو کي چي په هرو شلو او ديرشو دقيقو کي يوه مور چي يو يا له هغي زيات بچيان به زيږوي ، يواځي پدي خاطر مري چي يوه مرۍ وچه ډوډۍ نه لري . که مونږ يوه دقيقه وخت صرفه جويی کړواو کار وکړو د څومره دغه ډول انسانانو ژوند به وژغورو ؟ ځکه نور خلک په يوه ثانيه په لسګونو زره موټري توليدوي ، په ميلونونو ټنه غذايي مواد او همداسي نور ايجادوي . نژدي کال پوره کيږي چي جمهور رٔيس په اصطلاح ټاکل شوى ،تر اوسه کابينه نه ده معرفي شوي او يا نه ده منل شوې او درسنيو په خبره سرپرست وزيرانو او مامورينو فرصت غنيمت ګڼلي او دخپلو خالي جوالونو د ډکولو په خاطر يی چور اعلان کړيدي ،اولسي او مشرانو جرګي هم په همدغه خاطر اعتصاب اعلان کړى او مفت معاش اخستل غنيمت ګڼي ، . . . اوملکري ملتونه او بهرنيان چي دڅارو د سمون ، امنيت ، بيا ابادوني ، او . . . په خاطر راغلي دي د خير په غوندۍ ناست او د «به ما چي » پروګرام تعقيبوي ،يعني هيڅوک هيڅ کار نه کوي . هرڅه چي کوي يواځي د فساد ،رشوت ،اختلاس ، . . . (البته ډير کم کسان به داسي نه وي) او په مليارډونو ډالر عبث مصرفيږي ، خلک له لوږې او په جنګونو کي مري اود دالرو درک هم معلوم نه دي چي کوم لور ته او دچا جيبونو ته ځي ؟ يواځي ددغه تش په نامه بي مفهومه مشورتي جرګي په سلګونو مليونو ډالروبي معنا مصارف که پر ځاى شوي واى د ډيرو بي وزله انسانانو مشکل به حل شوي وي .افغانستان د « بي مجرمه جرمونو او بي ګناه مجرمانو ټاټوبي » ګرځيدلي ، نن سمه ده چي دا ځيني کسان هر څه کولى شي ، خو کله چي دپوښتني وخت راورسيږي ، دوى به څه کوي ؟ خو هغوى ددي لپاره دليل او خواب لري . بي له هغي هم واک يی خپل دي ، بيا او بيا به عفوي اعلان کړي ، او که نه په نورو چي څه وو هغه به په دوى به هم وي .

خلک دغه څرګند ې او د شرمه ډکي بربنډ ي صحني ويني چي دا کورني او بهرني لونيان ،خپله شخصي آبرو خو يی خپل کار دی، اولسي عزت ،آبرو او حيثيت هم څه ډول په دغه بي ارزښه ناچله پيسومفت له لاسه ورکوي او پخپله عارې له هر ډول ارزښه پاتي کيږي .

رحمن بابا وا يی :

هر يو مخ کله لايق د آبروى وي
اوښکي نه درومي په مخ د هر ناولي

اولسي ارزښونو سره دا ډول غير مسٔولانه چلن هيځکله بي ځوابه نه شي پاتي کيدلي او نه دي څوک دغسي غلطي محاسبي کوي چي ګوندي هر افغان به خپل منلي ارزښونه او اولسي دود او دستور چي په وينه کي يی اخښل شوي داسي په اسانۍ له لاسه ورکړي او يا به ددوى د مال او عزت دښمنان بي ځوابه پريږدي . ددغه عالي مورالي ارزش پيچلتيا نه يواځي د قبيلي او قوم ،بلکه د فرد فرد په کچه رنګ په رنګ اومتفاوت کمي او کيفي پوتنسيال لري او لکه پټه خزانه په جمعي او فردي شعور کي ساتل کيږي .

دښمنان عبث فکر کوي چي دغه ارزښونه به له منځه يوسي ، همغسي چي ددغه ارزښونو پيژندنه مشکله ده ،له منځه وړنه يی له هغي هم خورا ناشوني کار ګڼل کيږي . پدي لار کي مغرضينو پيرى پيرى شومي څيرنيزي هڅي سرت رسولي ، خو يوې يی هم مثبتي پايلي نه دي درلودلي . ځکه چي دغه ارزښونه که په ما هيت او ساده عبارت سره د وطن پرستی او وطندوستی معنا او مفهوم لرې ، خو د شکل له مخي د هغي دافادي لاري، وسايل او روښونه

افغان جرمن آنلاين په درنښت تاسو همکارى ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړيکه ټينګه کړئ maqalat@afghan-german.de
يادونه: دليکني د ليکنيزې بنې پازوالي د ليکوال په غاړه ده ، هيله من يو خپله ليکنه له راليرلو مخکي په څير و لولئ

په مختلفو قبیلو ،قومونو، محلونو او اولسونو کي یو تر بله سره هیڅ ورته والی نه لري .د پښتون قوم چي په افغانستان کي اکثریت جوړوي ،خو لا پرځای پریږده ، حتا د وړو قومونو نوموړي ارزښونه او دود او دستور دومره غني ، رنګ په رنګ او هزار رنګ دي چې د خپلوخلکو لپاره یی تمیز مشکل دي نو د وطن د دود او دستور څخه بې خبره بیګانه پرستانو او بهرني صمٌ بکمٌ چې تر اوسه پوري لل ګل پاتي دي تر ابده به ړانده کاڼه پاتي وي . شک نه شته چې افغانانو لپاره هم په ټولو دغه رازونو پوهیدل مشکل کار دي خوپه کل کي د هر اصیل افغان لپاره د ضرورت په وخت کي همدومره کفایت کوي او پدي ښه پوهیږي چې د وطنپرستۍ ، وطندوستۍ او د فداکارۍ وخت رارسیدلي او لازمي چاري باید تر سره شي . ضرورت نه شته کورني او بهرني دښمنان ، افغانان چې پیړۍ پیړۍ پداسي چارو کي ازمایل شویدي بیا او بیا وازما یی ، هغوۍ همیشه ټول شته په دغه دو کي بایللي او بیاهم حاضردي دغه قمار ووهي ، هم ځان ووژني او هم بل ووژني او پردې ونه منې . خو هغوۍ د ښې او ټینګي دوستۍ ،لوز ،قول اوښي معاملي جوګه اولس هم دي .د هغوۍ څخه ډیر څه زده کول پکار دي . همغسي چي یی د جنګ جګړې زیرمي سرشارې دي ، ددوستۍ او ډیري ښې معا ملي او طبیعي زیر مې هم بې مثاله او بی حسابه دي . که څوک مونږ ته ددغه زیر مو څخه د ګټې اخیستنې موقع نه راکوي ، دوۍ به یی هم تر لاسه نه کړي . نني شرایط حکم کوي چې په نړۍ کي سوله تأمین شي ، تاسي هم دسولي په خاطر راغلي یاست او افغانان هم سخت دسولې ارزومن دي .مونږ په جنګ کي مه ازمایي ، دسولې ازمیښت به د ټول بشریت په ګټه وي . مونږ په جنګ ولي ازمایی ؟
د ډیرو پوهانو څخه مي اوریدلې او اورم چي ژبه دتفاهم وسیله ده . زه هم په دي عقیده یم چې پردۍ ژبه د هرچا لپاره یواځي د تفاهم وسیله ده ،خو مورنۍ ژبه یواځي د تفاهم وسیله ګڼل نه بخښونکي ګناه ده . دا خبره خو مغرضان کوي او د مغرض خبره هیڅکله سمه نه وي .که دا سمه وي ، دوۍ چي پنځه کسان بل ملک ته ولاړ شي ، ددي په عوض چي دهغه اولس ژبه زده کړي هغوۍ خپلې ژبي زده کولو ته اړباسي . دا ډیر مشکل کار دي ،خو دوۍ حتماً دغه کارکوي او په دي کار کې رښتیا هم لوی اثر دي . څوک فکر کولي شي چې د یوه وروسته پاتي هیواد ژبه په دومره ستر مقاومت او ټولنیزه مادي نیرو بدلیدلي شي؟ خو که واقعیتونو ته فکر واړوو ، وینو چي نژدي یو نیم سل کاله دمخه په ځوانانو باندد ملالې په تش غږ چې :

که په میوندکې شهید نه شوې * خدایګو لا لیه بې ننګۍ ته دي ساتینه .**

ځوانان هغه ، نژدي بایللي میدان ګټي چي د دوست او دښمن قوتونه پکي د مقایسي وړ نه وو او لا نن هم هره افغانه پیغله غواړي دملالې په څیر ددغسي کارونو جوګه او سرمشق وګرځي .
په مورنۍ ژبه کي دهرچا لپاره خپل وطني او اولسي ژوندي مستند تاریخ ، د خپلو خلکو دقهرمانیو داستانونه پداسي سوچه ژبني کلماتو او عباراتو چې د هر انسان رګ رګ تخنوي او هوسوي او په بله ژبه هیڅکله دا ډول افادې نه شي افاده کیدلي او نه پردۍ ژبې دا ډول د چا احساسات را پارولي شي .د مثال په ډول د پښتو ژبې دا ځیني اصطلاحات ،مقولې او کلمات لکه پښتونولي ،پښتو ، پښتون او دیته ورته د همدي یوې کلمې صرفي او نحوې بدلون لکه پښتونولې د پښتنتو داولسې دود ،دستور ،تعهداتو ، تړو ، جرګو ، مرکو او په زرګونودغه ډول نورو ارزښونو افاده او تفسیر ، ایا ممکنه ده په بله ژبه وشي ؟
یا دپښتو کلمه د ژبې د نوم په حیث نه بلکه دیوه ټولنیز ارزش په حیث . لکه : ښه پښتو یی ورسره وکړه . هغه بې پښتو سړې دي . ما یو ځل په پښتو قسم یاد کړي ، بله نه شم منلې . پښتو دې وشر موله . زه یی ژوندي نه پریږدم ، ماته یی بې پښتو ویلي دي . یا د پښتون کلمه د قوم په حیث نه بلکه د اجتماعي ارزش په حیث : زه به پښتون نه یم که را باندې ویی منې . ته هیڅ پښتون نه یی او داسی ډیر نور ژبني ارزښونه او اصالتونه چې یواځې په مورنۍ ژبه همغسې چې لازمه ده افاده او تفسیر کیدلي شي په بله ژبه هیڅ ممکنه نه ده همغسی افاده شي .
د ۱۹۶۹ م کال د سرطان په میاشت کي ، مونږ له تحصیل څخه راستانه شوي وو ، مرحوم انجنیر عبدالرؤف چي اصلاً د شمالي دقره باغ او دکابل اوسیدونکې وو، دنورو دوستانو سره چې ټول منور خلک وو ، زه هم چې سره همصنفان وؤ، په همدغه ورځو کي میلمه کړي وم . پرته له رؤف خان څخه مي بل څوک نه پیژنده ، نو ډیري خبرې مي هم نه کولي . نیوهیږ م څه ډول د ژبو په باره کي بحث شروع شو . وروسته له یوڅه بحث څخه ،یوه تن وړاندیز وکړ ، ښه به داوي افغانان فرانسوي چې خوږه ژبه ده او نورو څیړنو ته پکي ضرورت هم نه شته ، په خپل ملک کي رواج کړي . بل تن د انګلیسي ژبي وړاندیز وکړ اودیته نور مختلف بحثونه وشول . ما چي دا بحثونه په غور سره تعقیبول او پوهیدم چې زما نظر هم کیدي شي وپوښتي ،په همدغه سوچ کي هغه وخت ماته دغه پورتني فکر په ذهن کي راوګرځیده او هغوۍ مي له خپل پورتني ناسم فکر څخه وګرځول او پدي مي قانع کړل چي نه یواځي ژبه بلکه ټول مختلف وطني ،ملي ،اولسي ارزښونه په خپل خپل ځای ځانګړي ارزش لري او هیڅ قوم ،ملت او اولس ، که لوی دي او که ووړ ، که غني دي او که غریب ، که پر مخ تلل دي او که وروسته پاتي دي ، حق نه لري د نورو اولسونو ملي وطني ارزښونه بې ارزښه او حقه حقوق یی پایمال کړي . پکار دادي دغه ارزښونه ددوامداره ارګانیک دیفرنسییشن (تجزیي ،تفریق)او انتګرییشن (ترکیب ،تجمع) په پروسه کي د ټولو لپاره د منلو وړ ارزښونو باندي واوړي. نن پرون هم په افغانستان کې د ژبو د مسئلی، کلتور، ملي ترمنولوژۍ، رسوم، عنعناتو، اخلاق او ډیرو نورو وطني، اولسي ارزښونو او مسایلو سره ناسم، سطحي او حتا ناوړه کړه وړه جریان لري. دغه ټول ارزښونه دیوه

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې ښې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولئ

ملت او اولسونو د ارزشي خزانې هغه تر هر څه لوړه او نایابه ارزشي پانګه جوړوي چې یواځې پوه، اهل او په وطن مین کسان ایجادوي، پالي او په ایمان دارۍ د هغې ساتنه کوي، خو ناپوه، نااهله،بیګانه پرسته او ټیټ انسانان چې اصلاً ددغه ډول ارزشونو له ارزش څخه بې خبره دي او همغسې چې هره متاع او حتا شخصي حیثیت او آبرو په هر بازار کې په هر چا پلوري، دغه عالي ارزشونه هم د هیڅ په مقابل کې مفت له لاسه ورکي.

افغان جرمن آنلاین په درنښت تاسو همکارۍ ته رابولي. په دغه پته له موږ سره اړیکه ټینګه کړئ maqalat@afghan-german.de
یادونه: دلیکنې د لیکنیزې بڼې پازوالي د لیکوال په غاړه ده ، هیله من یو خپله لیکنه له رالیږلو مخکې په ځیر و لولـئ